

Рената САМОТИЙ
(м. Львів)

СТІННА ПРЕСА ТЕХНІЧНИХ ФАХОВИХ КУРСІВ
(ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ)
У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Стінна газета — особливий різновид періодичної преси, що потребує дослідження. «Стінна газета — рукописне або машинописне ілюстроване видання, що виникло у перші роки радянської влади з виробничого плакату в залізничному депо станції Гомель-Поліський», — таке визначення цим виданням дає Д. Григораш [1]. У період 30—70-х рр. ХХ ст. стінна преса відіграла важливу роль для формування громадської думки та була дієвим засобом політичного впливу на молодь, чинником формування її свідомості. Тодішня влада всіляко підтримувала випуск цього виду преси як форми масово-політичної діяльності. З цією метою в періодиці та через пропаганду в товаристві «Знання» друкувалося безліч порад і методичних вказівок.

У той же час товариство «Просвіта» в Галичині теж розпочинає популяризувати знання з методики видавничої діяльності. В часописі «Життя і знання» виходить кілька статей С. Магальяса, директора канцелярії «Просвіти» у Львові. Особливу увагу в них було приділено значенню друкованого слова в освітньо-виховній праці, вони стали справжньою школою для видавців-аматорів. Безумовно, отримані знання були втілені у підготовці видань редакційними колегами саме студентських газет.

Однією з форм освітньої праці було запропоновано видавання «живого часописа» — стінного часопису. В статті пропонувалися варіанти видавничого втілення огляду «подій в державі і світі», рекомендувалася періодичність виходу — від двох тижнів. Тематичний діапазон автор статті вбачав як «комбінацію витинків з постійним додатком статей місцевих дописувачів про місцеві події» і наголошував, що «актуальність вимагає тенденційності і полягає в доборі витинків і дописів за хронологічним порядком і важливістю». Також він передбачав склад редакційного комітету, рекомендував комплекс організаційних заходів щодо випуску окремих чисел часописів: складання плану номера, авторське коло, час виходу, графік збирання матеріалів. Особливої уваги, на думку С. Магальяса, заслуговує оцінювання і добір критичних матеріалів, їх обговорення на засіданнях комітету. Він запропонував структуру номера, яка передбачала низку відділів: «передовиця, новини (сільськогосподарські або промислові), місцева робота, гумор, пропаганда, поштова скринька». Автор публікації звертав увагу на добір яскравих і живих заголовків для статей, а також склав кілька рекомендацій і характеристик для написання публіцистичного матеріалу: «Текст має бути «ядерний», короткий, без зайвих балачок; зрозумілий, без чужих слів, практичний, але живо написаний». С. Магальяс наголосив на особливостях художнього оформлення стінного часопису, а саме «видання має бути чітко і гарно оформлене, прикрашене ілюстраціями (ручномальованими, наклеєними), оживлений відповідно до часу й потреби кличами» (Стінний розпис. — 1933. — Ч. 10).

Українська молодь Львівської політехніки гуртувалася у товаристві «Основа», заснованому ще 1897 р. з метою об'єднання студентів-українців. Перша світова війна перервала його діяльність, а відновило товариство свою роботу лише 1921 р. в Українській (таємній) політехніці. Знову легалізовано «Основу» польськими урядовцями при Львівській політехніці 1926 р. і ліквідовано радянською владою 1939 р.

На початку 30-х рр. ХХ ст. товариство «Основа» стає центром громадського життя українських студентів-політехніків. Пожвавлення роботи різноманітних гуртків та клубів з одночасним посиленням політичного тиску польської влади змушувало товариство вести подвійну діяльність: легальну, спрямовану на обстоювання інтересів українських студентів перед адміністрацією Політехніки, і таємну, яка віддзеркалювала політичну активність його членів.

Культурно-освітня комісія розпочала видавати «Стінний часопис» (орган товариства «Основа») на друкарській машинці. За 1935 р. було видано 5 чисел газети [2].

1939 р. Львівська політехніка розпочала новий етап своєї діяльності, отримала назву Політехнічний інститут, однак внаслідок репресій припинило діяльність багато громадських і культурних організацій, зокрема й студентське товариство «Основа». У роки Другої світової війни, за клопотаннями перед окупаційною владою передових українських кіл, у Львові було

відновлено навчання у вищих навчальних закладах. На початку 1942 р. у приміщеннях колишньої Політехніки відкрито Технічні фахові курси.

Під час війни «Основа» також відновила свою роботу і з 1942 р. діяла як секція Об'єднання праці українських студентів (ОПУС) від Технічних фахових курсів (на базі Політехнічного інституту) та налічувала близько 700 членів.

Одним з різновидів культурно-освітньої діяльності Українського студентського товариства політехніків «Основа», яке було найдіяльнішим серед усіх студентських об'єднань Галичини першої половини ХХ ст., була робота пресової комісії, яка в період німецької окупації називалася «Пресове бюро». Очолював її студент будівництва доріг Роман Волчук.

З часом виробилося певне коло постійних співробітників редакції, кожен з яких відповідав за певну ділянку роботи. Р. Крип'якевич та Р. Горбаль готували репортажі з різних громадських заходів товариства, В. Сендега займався поліграфічним відтворенням, А. Бекесевич малював плакати, Б. Загайкевич виконував роль фотографа. Редакція організувала секретаріат і архів, за які відповідала А. Курило. Виникла проблема з тиражуванням достатньої кількості примірників «Бюлетеня». На кожному зазначалося про необхідність передавати прочитаний випуск іншому студентові. На щотижневих сходах «Пресового бюро» було вирішено видавати також стінну газету «Досвітні вогні», яка містила ширші і докладніші матеріали про студентське та громадське життя членів «Основи». За випуск стінної газети відповідала А. Музика.

Повідомлення про вихід стінної газети «Досвітні вогні» з'явилося у першому числі «Бюлетеня» на початку червня 1943 р., а також прозвучав заклик до співпраці: «Стінна газетка «Основи» радо поміщує актуальні матеріали та літературні твори членів громади» (ч. 1).

Сьогодні важко реконструювати такий специфічний різновид преси, як стінний часопис, володіючи лише фрагментами, темами і копіями друкованих матеріалів, які вміщувалися в окремих числах стіннівок Технічних фахових курсів.

Перший випуск вийшов 15 листопада 1943 р., майже всі матеріали редакція намагалася подавати лаконічно. Основною темою цього випуску було питання щодо значення Чорного моря в історії України. Цій проблемі присвячено звіт з виступу І. Крип'якевича на загальних студентських зборах 27 жовтня 1943 р., а також ідейно близькою є коротка рецензія на книжку Ю. Липи «Призначення України» в інформаційній замітці «Відвічна вісь України». У пресі його книга, як бачення провідних ліній розвитку і призначення України, зустріла суперечливі оцінки, тому товариство «Основа» вважало за потрібне винести на широкий загал обговорення цієї тематики. Наступною публікацією випуску був портрет-замальовка «Наш новий товариш», присвячений проблемі адаптації вчорашнього випускника-гімназиста до умов навчання у вищій школі. Яскравою і гострою була сатирична замітка «З передмаршових картин», в якій йшлося про викриття пасивності і байдужості до важливої спільної справи деяких студентів.

Провідною темою другого випуску стінгазети «Досвітні вогні» став огляд книги В. Липинського «Україна на переломі» у статті «Українське державне будівництво Хмельницького». Порушену проблему продовжувала інформація про публікацію «Рубікон Хмельницького» Ю. Косача. У випуску був вміщений також репортаж «З маршу» учасника «всестудентського» маршу, який відбувся 31 жовтня 1943 р. з нагоди 25-літнього ювілею Листопадового зриву. У стінгазеті були представлені і «веселі» жанри. Фейлетон «Кажуть, семестр кінчиться...» наголошує на вічній студентській проблемі навчання й успішності, його завершує вислів І. Ньютона: «Талант — це лише два проценти запоруки успіху, решту дає праця». Пиха і зухвальство старших студентів перед молодшими колегами висміювалися у гуморесці «Душевні закамарки», де головним героєм виступає незмінний персонаж — Олесь. Читачі стінної газети мали можливість прочитати також вірш Ю. Чаплі «Друзям». Певні організаційні недоліки роботи товариства «Основа» ставали предметом коротких жартів у рубриці «З життя «Основи», написані у вигляді «законів» фізики: «Коефіцієнт корисної дії дискусійних вечорів «Основи»: де Г — години підготовки до реферату, а Х — хвилини спізнення початку реферату» і т. д.

1943 р. студенти із зацікавленням і хвилюванням стежили за перебігом подій, які ставали історією. Однак не вся молодь дотримувалася одностайної позиції. З метою «вироблення однозгідного погляду на актуальні сучасні питання» проводом ОПУС і керівництвом товариства «Основа» було вирішено провести цикл дискусійних вечорів. Найцікавіші матеріали з дискусійних вечорів, які відбувалися щочетверга в приміщенні «Основи», формували зміст стіннівок. На першому вечорі, 27 травня 1943 р., висунуто для дискусії тему «Погляди Донцова на організацію і об'єднання». Обговорювалося питання, порушене головою товариства «Основа» Р. Галібеєм, — «Принцип провідництва» (про роль студентства як частини духовної еліти народу для

майбутнього проводу нації). М. Корчинський у доповіді «В чому суть» наголосив на тому, що відмінність студентства від широкого загалу молоді полягає в поєднанні інстинктивно-первинної стихії молодечого запалу з науковим, серйозним раціоналізмом. «В єдності і організації наша сила», — стверджував він. На дискусію виносився також виступ Р. Волчука «Дещо про методику нашої праці» про доцільність основних завдань студентської громади.

3 грудня 1943 р. відбувся дискусійний вечір, де студенти знайомилися зі змістом підручника славетного українського економіста М. Туган-Барановського «Політична економія».

Зовсім іншого характеру набула «гутірка» «Організаційна справність не самоціль, а необхідний засіб». На обговорення виносилися проблеми дискусії як форми суспільного виховання, засобу масового інформування про недоліки. Злободенність цих виступів обґрунтовувалася станом реальних справ у товаристві, пошуком шляхів для подолання перешкод, для здійснення успішної його діяльності. Порушувалися питання роботи бібліотеки, дисципліни у сплачуванні членських внесків, чергування машиністок у секретаріаті товариства та ін. Була потреба у виховних моментах, які зобов'язували до правил поведінки у громадських місцях, акуратності і порядку. Наголошувалося на необхідності дотримання самодисципліни і планування власного часу, вироблення організаційного хисту, необхідного майбутньому інженеру для професійної праці, виховання сміливості, впевненості у собі.

Цікавим виявився випуск стінної газети, присвяченої авторському вечору поезії і прози, який відбувся 19 листопада 1943 р. у залі літературно-мистецького клубу. Вечір відкривав головний редактор «Студентського прапору» Б. Лончина. Він наголосив на великій кількості творів, запропонованих для цієї імпрези, адже було подано 109 рукописів від 21 автора. Технічні фахові курси репрезентували Р. Сухорський та Ю. Чапля. Крім політехніків, активну участь брали студенти-агрономи та медики. «З поезій замітні «Осінні фільми» Р. Сухорського, що вражають безпосереднім відчуттям осінньої природи, відсутністю шаблонного вже «осіннього смутку», опрацьованими поетичними і мовними засобами («круторога ніч»). Простота і щирість — прикмети поезій Ю. Чаплі» — таку рецензію на поетичні спроби молодих авторів було вміщено в «Бюлетені» (ч. 17).

«Пресове бюро» випустило також декілька «веселих випусків» (ч. 19). Для викриття негативних явищ у студентській громаді редакція вибрала гостру зброю оригінального жанру сатиричної замальовки. Цікавим виявилось подання проблеми скрутного матеріального становища студентства у важкі часи воєнного лихоліття у публікації «Пригода». Прикметним було використання образу головного героя — студента-політехніка Олеся. Публікацію «Дубляни, Дубляни» редакція визначила як «майже репортаж». Із зацікавленням довідуємося про тісні контакти між студентськими спільнотами політехніків і агрономів.

«Пресове бюро» товариства використовувало фотографію як інформаційне джерело і випускало також фотогазети з назвою «Фотовітрини «Основи». Редколегія встигла підготувати 1943 р. три випуски газети. Перше число з'явилося на початку жовтня у приміщенні товариства «Основа» і містило репортаж з похорону проф. А. Ластовецького (ч. 10). Наступний випуск вийшов у першій декаді листопада. Третій номер «Фотовітрини «Основи» подавав у грудні фотоповідомлення із всестудентського спортивного маршу, який відбувся 31 жовтня. Цей перший масовий захід організував Центральний провід ОПУС та всі студентські громади Львова. Товариство політехніків надавало великого значення участі своїх членів у цьому заході, надрукувавши у «Бюлетені» заклик: «Амбіцією кожного зв'язкового є стовідсоткова участь членів його групи в марші. Почесне перше місце нашої громади та найкраще проведення всестудентського маршу — амбіція кожного з нас!» (ч. 12).

1. Григораши Д. Журналістика в термінах і виразах. — Львів: Вища школа, 1974. — 294 с.

2. Державний архів Львівської області. — Ф. 27, оп. 5, спр. 1249. — Арк. 126.